

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-2.12>

В. О. Мирошніченко

викладач кафедри фізичного виховання
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРОВІДНІ МОТИВИ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено визначенню складників мотивації студентів аграрних закладів вищої освіти до занять фізичним вихованням і спортом із метою їх урахування викладачами фізичного виховання в освітньому процесі.

У статті представлені та проаналізовані домінуючі мотиви до занять фізичним вихованням під час навчання в закладах вищої освіти, які сприяють формуванню у студентів потреби у здоровому способі життя. Здійснено відповідний аналіз під кутом зору гендерних відмінностей у сприйнятті мотивації. Мотивація студентської молоді до занять фізичним вихованням обґрунтована необхідністю формування в юнаків і дівчат розуміння сутності здорового способу життя, прагнення до дотримання принципів здоров'язберігаючої діяльності, сприяння заняттям спортом на основі осмисленого вибору. До них зараховано мотиви емоційного задоволення, соціального самоствердження, фізичного самоствердження, соціально-емоційний мотив, соціально-моральний мотив, досягнення успіху в спорті, спортивно-пізнавальний мотив, раціонально-вольовий мотив, мотив підготовки до професійної діяльності та цивільно-патріотичний мотив. Мотивація до занять фізичним вихованням розглядається як комплекс мотивів, один з яких є домінуючим. Особливу увагу приділено визначенню провідних мотивів у дівчат і юнаків. Представлено узагальнені результати емпіричного дослідження мотивів студентів-першокурсників. Встановлено, що у рейтингу домінуючих мотивів в юнаків перше місце займає мотив емоційного задоволення, на другому місці – підготовка до професійної діяльності, на третьому місці – мотив фізичного самоствердження. У дівчат перше місце займає мотив фізичного самоствердження, на другому місці – емоційного задоволення, на третьому місці – підготовки до професійної діяльності.

Запропоновано спиратися на провідні мотиви студентів під час проведення занять із фізичного виховання. При цьому висловлено рекомендацію будувати відносини зі студентами, спрямовані на підтримку їхніх фізичних можливостей та психологічного стану, і підвищувати інтерес під час проведення занять із фізичного виховання.

Ключові слова: фізичне виховання, здоровий спосіб життя, мотив, студент.

Постановка проблеми. Дослідження шляхів і засобів формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів аграрних закладів вищої освіти є однією з ключових проблем у педагогіці та фізичному вихованні. Її актуальність зумовлена необхідністю пробудження у студентської молоді прагнення до здорового способу життя, сприяння осмисленому вибору занять спортом не тільки як варіанту дозвілля, але й як здоров'язберігаючої діяльності. Викладач не зможе досягнути ефективної взаємодії із студентом без урахування його інтересів і мотивів, а досягнення високих результатів навчальної діяльності залежить, передусім, від сформованості у студента позитивної мотивації до неї.

Мотив є складним інтегральним (системним) психологічним утворенням, яке має певні межі. З одного боку, це потреба, а з іншого – намір щось виконати, включаючи і спонукування до цього. Встановлення меж дозволяє визначити компоненти, які можуть входити до структури мотиву. Ці компоненти відповідно до стадії фор-

мування мотиву можна зарахувати до трьох блоків:

- 1) потреби (біологічні, соціальні, обов'язки);
- 2) «внутрішні фільтри» (моральний контроль, оцінка своїх можливостей, уподобання (інтереси, нахили), врахування умов досягнення мети, процес задоволення потреби);
- 3) завдання, які можуть задовольнити потребу.

Спрощення розуміння мотиву, акцентування на одному з його компонентів призводить до помилок, і проблема мотивації до певного виду діяльності залишається невирешеною [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років здійснено низку досліджень, присвячених окремим аспектам вирішення зазначеної проблеми. Це, насамперед, дослідження основ фізичного виховання (Г.П. Грибан, В.Г. Арефьев, О.В. Тимошенко та ін.) [1]. Фізичному вихованню студентів присвячені наукові й методичні праці, в яких висвітлюються особливості занять фізичною культурою (Е.С. Вільчковський, Л.В. Волков, О.Д. Дубогай,

Т.Ю. Круцевич, О.С. Куц, Є.Н. Приступа, С.Ф. Цвек, А.В. Цьось та ін.). Значна кількість досліджень проведена і з питань виховання моральних та вольових здібностей студентів у процесі навчальної діяльності (І.Д. Бех, В.В. Белорусова, А.А. Ісаєва, О.В. Матвієнко). Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури [1; 2; 4] засвідчує, що нині накопичено певний досвід фізичного виховання учнівської молоді, однак проблема фізичного виховання студентів у сучасних умовах досліджена незначною мірою, а тому потребує детального вивчення.

Мета статті – на основі емпіричного дослідження визначити провідні мотиви, що спонукають студентів закладів вищої освіти до занять фізичним вихованням, та здійснити їх аналіз під кутом зору гендерних відмінностей.

Виклад основного матеріалу. У проведеному дослідженні брали участь 221 студент I курсу Національного університету біоресурсів і природокористування України. Метою дослідження було визначити домінуючі мотиви до занять фізичним вихованням студентів віком від 16 до 19 років. Їм було запропоновано здійснити вибір із десяти мотивів – категорій, які відповідають певним висловлюванням (судженням). Перед початком анкетного опитування із студентами була проведена ознайомча бесіда, в процесі якої було роз'яснено мету дослідження і роздано анкету із запитаннями. Узагальнені результати щодо отриманих даних анкетування представлені на гістограмах (рис. 1 і 2). Розглянемо їх детальніше.

Мотив емоційного задоволення (ЕЗ) – прагнення, що відображає радість руху і фізичних зусиль. Йому відповідає судження: «Я отримую радість від фізичного виховання, оскільки можу рухатися і випробувати напруження. Це мене надихає і піднімає настрій». Цей мотив був виявлений серед студентів I курсу у 69,7% дівчат і 67,7% юнаків. Домінування саме мотиву емоційного задоволення виявилось для нас досить неочікуваним, оскільки воно пов'язано, власне, тільки з особистісною сферою студентів і аж ніяк не з їхньою навчальною, не з майбутньою професійною діяльністю. Водночас це дозволяє зробити висновок, що досягти підвищення мотивації студентів, як дівчат, так і юнаків, до фізичного виховання можна шляхом впливу на їхню емоційну сферу, сприяючи зміцненню в їхній уяві зв'язку між заняттям фізичним вихованням і відчуттям радості, задоволення, певним чином навіть ейфорії. На фоні таких позитивних емоцій можна досягти зростання інтересу студентів до виконання фізичних вправ, руху, більш уважного ставлення до власного організму.

Мотив соціального самоствердження (СС) – прагнення проявити себе, яке виражається в тому, що зайняття спортом і успіхи, що досягаються при цьому, розглядаються з точки зору особистого престижу, поваги з боку знайомих, глядачів. Йому відповідає судження: «Я займаюся спортом, оскільки домагаюся успіхів. Мої товариші по групі і спортивній команді, так само як і глядачі, поважають мене за це. Під час змагань приємно бути в центрі уваги, підвищувати свій престиж». Цей мотив обрала менша кількість студентів – 43,5% дівчат і 34,4% юнаків. Незважаючи на те, що мотив соціального самоствердження отримав менше прихильників, ніж попередній, варто зауважити, що його обрала теж досить значна кількість студентів. До того ж повертає увагу суттєвий розрив у відсотках, який спостерігається між дівчатами й юнаками. Він свідчить про те, що дівчата більше потребують визнання з боку інших, усвідомлення себе частиною групи, команди, колективу, набуття почуття впевненості у собі і власних силах.

Мотив фізичного самоствердження (ФС) – прагнення до фізичного розвитку, становлення характеру. Йому відповідає таке судження: «Я активно займаюся спортом, тому що хочу розвиватися фізично і загартувати свій характер. Не хочу товстішати і стати ледачим, хочу бути здоровим». Мотив фізичного самоствердження виявився вагомим для 61,5% юнаків і 70% дівчат. Необхідно зауважити, що мотив фізичного самоствердження домінує серед інших мотивів і зацікавлення в ньому вище у дівчат, ніж у хлопців. Це свідчить про те, що дівчата приділяють значну увагу своєму фізичному розвитку, їм важливо бути «у формі», мати гарний зовнішній вигляд. Для хлопців також важливо вести здоровий спосіб життя, займатися спортом і розвиватись фізично для подальшої роботи за фахом.

Соціально-емоційний мотив (СЕ) – прагнення до фізичних вправ, зважаючи на їх високу емоційність, неформальність спілкування, соціальну й емоційну розкутість. Йому відповідає судження: «Мені подобається заняття фізичним вихованням, тому що змагатися дуже цікаво, тому що радують досягнуті успіхи. Я люблю атмосферу змагань». Такі прагнення приваблюють 55% юнаків і 52% дівчат. Для цього мотиву притаманне відношення значної частини студентів, але відсоткове співвідношення суттєво не відрізняється серед дівчат і хлопців аграрного закладу вищої освіти. Отже, свідченням таких показників є потреба у прийнятті участі у змаганнях із різних видів спорту і не лише для досягнення високих результатів, а й для свого всебічного розвитку, спілкування, отримання нові знайомства тощо.

Соціально-моральний мотив (СМ) – прагнення до успіху своєї групи, заради якого потрібно займатись фізичним вихованням, мати хороший контакт з одногрупниками, викладачем. Йому відповідає судження: «Моя група повинна займати лідируюче положення. Я хочу внести свій вклад у цю справу. Я не хочу підводити свого викладача і товаришів, це змушує мене більше займатись фізичними вправами». До такого вибору схильні 41% юнаків і 27,5% дівчат. Результати соціально-морального мотиву можна пояснити так, що він не є одним із домінуючих, а серед показників юнаків і дівчат є суттєва різниця. Варто виділити те, що студентів не можна змусити займатись фізичним вихованням, навіть якщо його група чи одногрупники будуть займати лідируючі місця у спортивній спартакіаді студентів університету чи різноманітних змаганнях різного рівня з різних видів. Це має слугувати викладачам кафедри фізичного виховання одним із завдань заохочення студентів першого та другого року навчання до взяття участі в різноманітних змаганнях, ведення здорового способу життя, раціонального режиму харчування й обрання виду спортивної діяльності.

Мотив досягнення успіху в спорті (ДУ) – прагнення до досягнення успіху, поліпшення особистих спортивних результатів. Йому відповідає судження: «Я регулярно тренуюся, щоб підтримувати і підвищувати отримані результати, щоб досягати поставленої переді мною мети». Саме особиста цілеспрямованість виявилась провідною для 58,1% юнаків і 64,7% дівчат. Отже, досягнення успіхів у спорті є в більшості студентів. Згідно з результатами, значна частина спрямована до регулярних тренувань, професійного заняття спортом і досягнення вищих результатів, щоб досягати перед собою поставлену ціль. Викладачеві як наставнику доводиться створювати сприятливі умови, знаходити нові підходи для стимулювання студентів першого та другого року навчання до занять окремим видом спорту за професійною спрямованістю.

Спортивно-пізнавальний мотив (СП) – прагнення до вивчення питань технічної і тактичної підготовки, науково обґрунтованих принципів тренування. Він пов'язаний із відповідним судженням: «Я хочу бути обізнаним у питаннях техніки, тактики, принципах тренувального процесу, знати, як правильно тренуватися». Це виявилось важливим для 44,7% юнаків і 59,8% дівчат. Так, результат опитування дає нам зрозуміти, що показник рівня навчання технічних дій, тактичних принципів тренувального процесу, а також розуміння щодо правильного тренувального процесу в дівчат більший на 15,1%, ніж у хлопців. Таким чином, приділення викладачем

уваги обізнаності в цих питаннях буде спонукати дівчат значно більше, ніж хлопців, до спортивної популяризації.

Раціонально-вольовий (рекреаційний) мотив (РВ) – бажання займатися фізичним вихованням для компенсації дефіциту рухової активності під час розумової роботи. Йому відповідає судження: «Я займаюся фізичним вправами, щоб відпочити від розумової (сидячої) роботи, щоб отримати прилив сил. Спортивні результати цікавлять мене меншою мірою». Серед студентів таких виявилось 60,8% юнаків і 67,7% дівчат. Це дає нам право аргументувати, що за допомоги раціонально вольового мотиву підвищується стимулювання студентів до занять фізичним вихованням, розвантаження після розумової діяльності, зняття стресу під час сесії тощо. Результат дає нам чітке трактування того, що прихильники цього мотиву мотивовані не на досягнення високих результатів, а мають бажання загартовувати себе у ситуації браку фізичної активності під час розумової діяльності.

Мотив підготовки до професійної діяльності (ПД) – прагнення займатися спортом для підготовки до вимог обраної професійної діяльності. Йому відповідає судження: «Досягти хороших результатів у навчанні та роботі можливо тільки тоді, якщо я буду здоровий і фізично розвинений. Цьому сприяє спорт». Таке розуміння мотивації встановлено у 62,9% юнаків і 68,4% дівчат. Мотив підготовки до професійної діяльності обрала велика кількість досліджуваних, вони зазначили, що їх бажання добиватись високих результатів у навчанні, роботі, спорті здійсниться лише тоді, коли вони будуть мати здоров'я і фізичний розвиток. Підготовка до професійної діяльності – це частина професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді. Для цього необхідно вдосконалювати навчально-виховний процес, більше приділяти увагу здоров'ю, фізичному вихованню, моральній стійкості фізичних і професійно-прикладних якостей студентів.

Цивільно-патріотичний мотив (ЦП) – прагнення до фізичного вдосконалення для успішного виступу на змаганнях, для підтримки престижу групи, факультету, університету. Йому відповідає судження: «Якщо я регулярно займаюсь фізичним вихованням, то зможу показувати високі результати». Цей мотив виявився провідним для 44,6% юнаків і 40,8% дівчат. Результат показує, що лише невелика кількість обрала цей мотив, і великої різниці між дівчатами та юнаками не відзначилось. Неможливо не зазначити цивільно-патріотичний мотив у студентів, які займаються професійно обраним видом спорту. Таким чином, якщо заняття фізичною культурою було закладено фундаментом із дитинства,

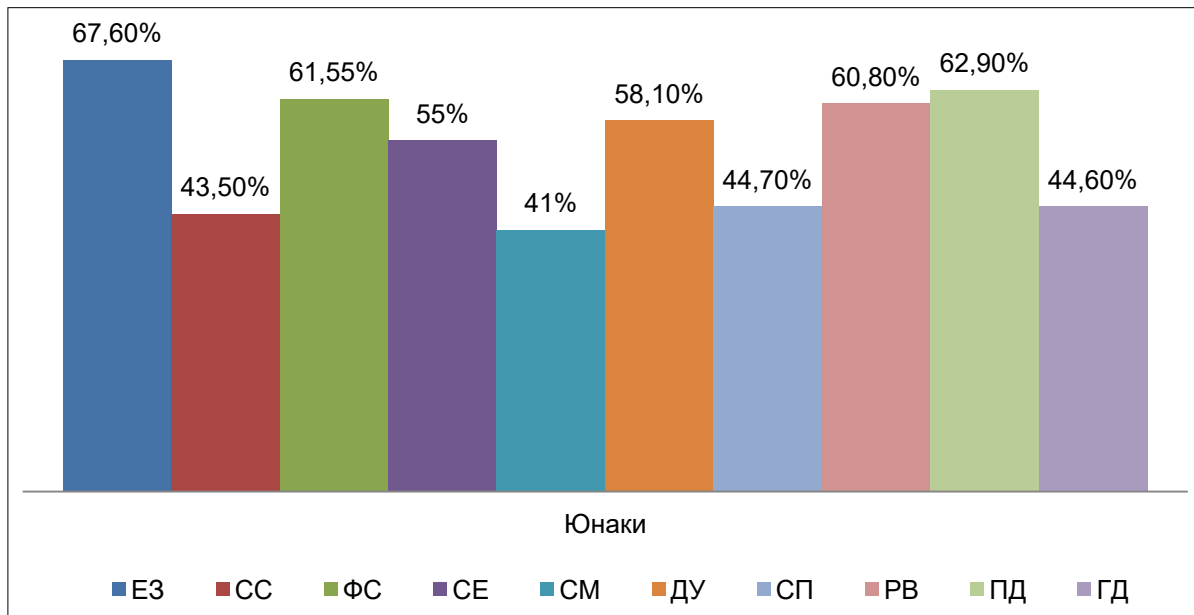

Рис. 1. Порівняльний аналіз мотивів юнаків

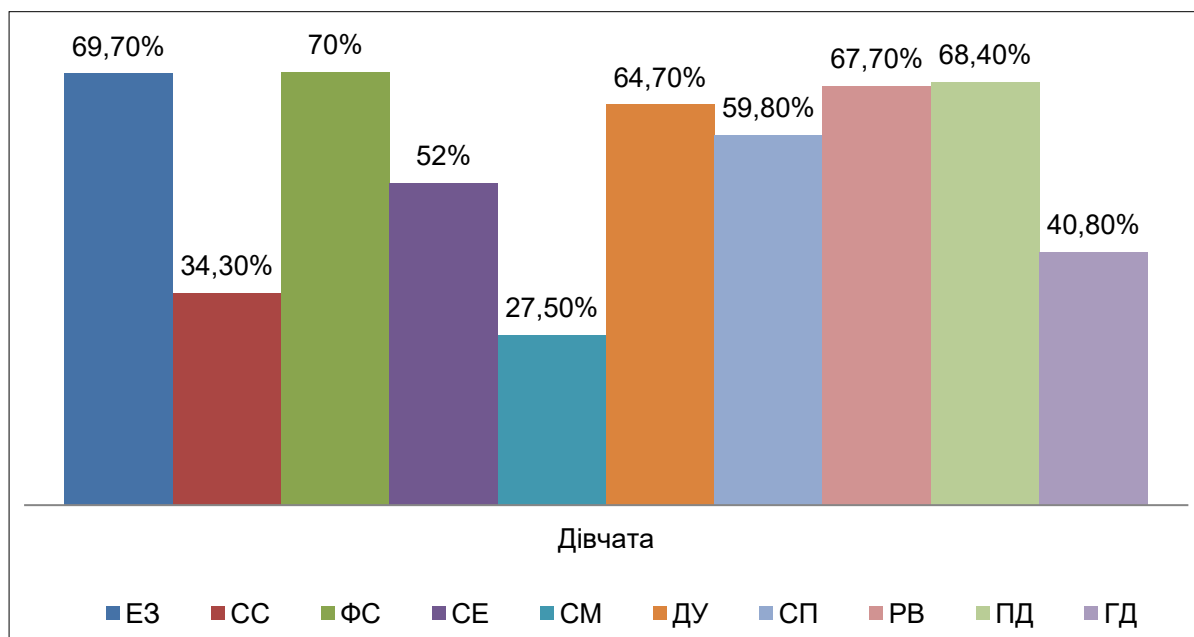

Рис. 2. Порівняльний аналіз мотивів дівчат

Таблиця 1

Рейтинг домінуючих мотивів студентів НУБіП

№	Мотиви	%		Місце за рангом	
		Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата
1.	Емоційного задоволення	67,60%	69,7%	1	2
2.	Соціального самоствердження	43,50%	34,3%	9	9
3.	Фізичного самоствердження	61,55%	70%	3	1
4.	Соціально-емоційний мотив	55%	52%	6	7
5.	Соціально-моральний мотив	41%	27,5%	10	10
6.	Досягнення успіху в спорті	58,1%	64,7%	5	5
7.	Спортивно-пізнавальний мотив	44,7%	59,8%	7	6
8.	Раціонально-вольовий (рекреаційний)	60,8%	67,7%	4	4
9.	Підготовки до професійної діяльності	62,9%	68,4%	2	3
10.	Цивільно-патріотичний мотив	44,6%	40,8%	8	8

ми можемо сподіватись, що виховали справжніх спортсменів-патріотів, здатних досягати високих результатів, захищати честь своєї країни, вмотивувати інших тощо.

Діапазон отриманих відповідей респондентів із числа студентів коливається від 10 до 25%.

У рейтингу визначення домінуючих мотивів, яким надають перевагу студенти Національного університету біоресурсів і природокористування України, серед юнаків перше місце займає мотив емоційного задоволення, на другому місці – підготовка до професійної діяльності, на третьому місці – мотив фізичного самоствердження. У дівчат перше місце займає мотив фізичного самоствердження, на другому місці – емоційного задоволення, на третьому місці – підготовки до професійної діяльності (див. таблицю 1).

Висновки і пропозиції. Отримані результати свідчать про те, що фізичне виховання привертає увагу студентів в основному в комунікативно-діяльнісному аспекті (приємно спілкуватися, займатися, бути в колі друзів, розвивати рухові здібності, самостверджуватися, розвиватися фізично і загартувати свій характер, не хочуть товстішати і стати ледачим, хочуть бути здоровими, досягти хороших результатів у навчанні та роботі, отримувати радість від фізичного навантаження), але не в аспекті регулярних занять фізичним вихованням чи спортом.

Отже, результати дослідження спонукають викладачів кафедри фізичного виховання, з одного боку, до врахування домінуючих мотивів студентів, а з іншого – до необхідності у подальшому більш активно займатись формуванням у студентів мотивації до занять фізичними вправами. Зокрема, будувати відносини зі студен-

тами, спрямовані на підтримку їхніх фізичних можливостей та психологічного стану, і підвищувати інтерес під час проведення занять із фізичного виховання.

Аналіз літератури та власний досвід практичної діяльності свідчить, що проблема формування мотивації до занять фізичними вправами студентів вищих навчальних закладів є досить актуальною. Тому саме викладачі фізичного виховання повинні відігравати пріоритетну роль у формуванні в молоді установок на засвоєння ціннісного потенціалу фізичної культури, здорового стилю життя, актуалізацію фізичного самовдосконалення студентів і їхньої здоров'язберігаючої поведінки. Подальші наукові дослідження можуть бути пов'язані з вивченням негативної та позитивної мотивації до занять фізичним вихованням, а отже, пошуками подолання негативного чи недостатньо вмотивованого ставлення студентів до фізичного виховання.

Список використаної літератури:

1. Арефьев В.Г. Основы теории та методики физического воспитания : підручник. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 95 с.
2. Грибан Г.П. Концептуальні основи функціонування методичної системи фізичного виховання студентів-аграріїв. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковий журнал*. 2012. № 3. С. 45–48.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 512 с.
4. Фізичне виховання і спортивне вдосконалення студентів: сучасні інноваційні технології : наукова монографія / За ред. Р.Т. Раєвського. Одеса : Наука і техніка, 2008. 616 с.

Myroshnichenko V. Leading motives to physical education of students of agricultural higher educational institutions

The article presents analyzes of the dominant motives for physical education during studying in agricultural higher educational institutions, which contribute to the formation of students' need for a healthy lifestyle. These include the motives of emotional satisfaction, social self-affirmation, physical self-affirmation, social-emotional, social-moral, success in sports, sports-cognitive, rational-volitional, preparation for professional activities and civil-patriotic. Particular attention is paid to determining the leading motives of girls and boys. Reliance on the leading motives of students during classes on physical education is proposed.

The results obtained indicate that physical education attracts the attention of students mainly in the communicative and active aspect, but not in terms of regular physical education or sports. It is pleasant to communicate, engage, be with friends, develop motor abilities, assert oneself, develop physically and temper one's character, do not want to get fat and become lazy, they want to be healthy, achieve good results in school and work, and get joy from physical activity.

In the ranking, the definition of the dominant motives that students prefer, among young men, the motive of emotional satisfaction occupies the first place, the preparation for professional activity takes the second place, and the physical self-affirmation motive is in third place. Among girls, the first place is occupied by the motive of physical self-affirmation, in the second place – by emotional satisfaction, in third – by preparation for professional activity.

The results of the study prompt teachers of the department of physical education, on the one hand, to take into account the dominant motives of students, and on the other, to the need to further more actively engage

in the formation of students' motivation for physical exercises. In particular, to build relationships with students aimed at supporting their capabilities and psychological state, and increase interest in conducting classes on physical education.

An analysis of the literature and our own practical experience indicates that the problem of the formation of motivation for physical exercises of students of higher educational institutions is very relevant. Therefore, the teachers of physical education should play a priority role in the formation of attitudes among young people to assimilate the value potential of physical education, a healthy lifestyle, and the actualization of students' physical self-improvement and their health-saving behavior. Further scientific research may be associated with the study of negative and positive motivation for physical education, and then the search for overcoming the negative or insufficiently motivated attitude of students to physical education.

Key words: *physical education, healthy lifestyle, motive, student.*